

1

הבסיס ההלכתי להצעת "חוק החולה הנטוה למות"

אברהם שטיינברג

שי פוסקים:

- 1. ערכי יסוד
- 2. ערך החיים
- 3. פגולת האדם על גופו
- 4. חובת ליסורים
- 5. חובת הטיפול בכל אדם
- 6. תועלת הטיפול למטופל אחר

מספר סיפורים במקרא ובחז"ל, כמה גרדים שהוגדרו על ידי אלוטנים, ופרטי ריגים של גוסס וחיי שעה משמשים יסודות ועקרונות יחידים על היחס ההלכתי לחולה הנטוה למות.

ערכי יסוד

ערך החיים²

חלק נכבד מגדולי הפוסקים סבורים, שערך החיים הוא אמנם ערך מקודש ללא כוונה, אך איננו ערך מוחלט. הכוונה לכך: יש ערכים העולים על ערך החיים, כגון שלוש עבירות שיהרג ואל יעבור, יציאה למלחמה, וכוונה על דושי ה'; יש מצבים שבהם ניתן לדרוה את החיים, כגון החרף אחר החבר הרוג, מוזהה כה-דך על עבירות חמורות, והתאבדות בתנאים מסיימיים; בעיקר מצבים בסוף החיים הכרוכים ביסורים קשים, שעל פי עקרונות הלכתיים יתו להימנע מלהאריכים בתנאים והמצבים מוגדרים היטב.

עמדה הלכתית-הפשטות זו מאפשרת אידון בין ערך החיים המקודש והשוכה לבין ערכים אחרים, כגון מניעה סבל, כאשר מהקיימים בתנאים מגוונים היטב לכך (ראה להלל).

ראה אסא סי"ט-ע"ג, עמ' 23-58.
 וראה ההדוהה ככל הנושאים הנוגעים לחולה הנטוה למות - אגניקולופוריה הלקחה ומתות, עורך: פרופ' אברהם שטיינברג, כרך 7, ערך נוסה למות וללונט לטעיפים 3-6 להצעת החוק.

לדרוה אותו כשל העובדה שהוא מוביל לתוצאה שאינה מתקבלה על הדעת לא ייתכן שהמורה, שעליה נאמר "ודכה דברי נועם", מחייב אדם להקריב אחד מאבריו עבור הצלת חברו.⁵¹ ואף שהאבר לא חיוני, אמנם המורה דורשת זאת כשוכה, אבל שבה היא מצווה שבין אדם למקום (ושם הדבר מוכן יותר, כמו בכרית מילת שאדם נדרש להתבול בעצמו למען תבליה עם אלוקים), לשון אחר, ייתכן שאדם יודע להקריב את שלמות גופו עבור אלוקים, אבל לא ייתכן שאדם יידע לעשות כן עבור אדם אחר. ושמה טיעון זה כשלעצמו לא היה די בו לדרוה את ה"קל וחומר" אבל יש בו די לשבוע שאין לקבל את דחויים של הטייעונוים הקודמים.

51. וראה בענין זה, משך חכמה, בראשית ט' ז': "לא רחוק הוא לאמר, הא שפטה המורה נשים מפניה דבריה וחייבה דן אנשים (במות סה ע"כ), כי משפטי ה' ודרכיו רבים ונעם וכל נחובוהו שלום, ולא עמסה על הישראל מה שאין יכולת הנף לקבל... ואם כן נשים שמתבנות בעיבור ולידה - ומקום זה אסור מיתה שכיחה, עיין תוספות בהובנה נפ ע"כ, ודי מיתה שכיחה - לא גורד המורה לצוות לפדות ולרבות על אשה... רק לקיום המין ישנה בטבעה שהתקוה לחוליד עדה משל איש, ומצאנו כותל שאמרה "ובא לי בנימ, ואם אין מדה אבי" (בראשית ל' א)"; הסבר מקור זה המה, שכן כיצד יכולה המורה לצוות על הנפר מצווה שיש בה כד לכסן את אשתו? כדרך אב גויר, שבעל "משך חכמה", רבי מאיר שמוה מדרדונסק, כספרו אור שמח, הלכה ודנה ושמירה תופש, פרק ז', הלכה ה', דחה גם הוא במפורש את הדעה לפיה אדם חייב להקריב איבר לא חיוני לתצלת חברו, הוא אינו דן ב"קל וחומר" כלל, אבל הוא מכיר לכך וראה יקצת מעורר בלשוננו) כסגנון החלומר, מנהיגין כה ע"כ, כן הסוניה שם עולה, שאם גוגד גור דין מוזה על נאשם על פי ערוהם של ערים, ולפיכך ביצעת גור הדין חוזה בהם תורים וחזור שבישקר הניגוד, אף אם נמנו הסבר משכנע מרע הניגוד שקר, אין אפשרות לכלל את שוהגיו שוב אינו חוזר ומגיד". לעת ז' מאיר שמחה, אילו אדם היה חייב להקריב איבר לתצלת חברו, הדי שחודרים היו חייבים לקרן את יידיה וכך להציל את תנאם, שכן חזן הוא שאם נקטעה ידם של הערים לפני ההוצאה לחוץ, מותרים את הנאשם ששים שא- אפשר לקיים בו את חפסוק: "יד העירם היתה כו בראשונה להמיתו", ואולם ספק אם יש ממש בהובנה זו (כפי שהרגיש "אור שמח" בעצמו ולא ראה בה אלא "קצת מעורר") שכן קטיעה יד מסכה חיים, ובכנות זה כולל עצמה מרדם שאין חובה להקריב איבר, וראה שרף אגרות משה (לעיל, 46), שדחה ראה זה לרעוה, הערים אכן חייבים לקרן את יידיהם כדי לא לעבור על איסור יצחה, אבל בית הדין, שאינו מקבל את חוזהם מן הערות, אינו יכול לפקוהם על כך (וכן כתב גם הרב יינבוטג לעיל, הערה 84), הערה 8, חושנה, חרב גובריה וסקר, "הישוכה בהיות השתלה כליה", רצי ישראל ז' (תשל"ז) כה, בעמ' כו, שדרוה ראינו של ר' מאיר שמחה במסוק אחר.

Handwritten note: *Handwritten note: supplement to packet 24*

היסוד ההלכתי העיקרי לגישה זו הוא עקרון "מסיר המונע":

* יצאת למוח' (קהלת ג. ב), למה היצרך קהלת לומר כן, אלא כשאדם גוסס כשנפש אדם יוצאה, אין צועקין עליו שתשוב נפשו, כי אינו יכול לחיות אלא מעט ימים, ואותן ימים יסבול ייסורין.³

* אין גורמים לאדם שלא ימות מהרה, כגון שהיה אחד גוסס והיה אחר קרוב לאותו בית חוטב עצים, ואין הנשמה יכולה לצאת, מסירים החוטב משם, ואין משימים מלח על לשונו כדי שלא ימות, ואם גוסס ואומר אינו יכול למות עד שישמרוהו במקום אחר, אל ייזוהו משם.⁴

* נראה לאסור מה שנוהגים קצת אנשים כשהמת גוסס, ואין הנשמה יכולה לצאת, ששומטין הכר מתחתיו כדי שימות במהרה, שאומרים כי יש במיטה נוצות של עופות שגורמים לנפש שלא תצא, וכמה פעמים צרחתי ככרתיא להסיר המנהג הרע, ולא עלה בירי, ודבתי חלקי עלי, והר"ד נתן איש איגרא ז"ל כחב על זה להתיר וכו', וודאי לעשות רב שיגרום שלא ימות מהרה הגוסס אסור, כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה לצאת, או לשים מלח על לשונו כדי שלא ימות מהרה וכו', וכל כיוצא בזה מותר להסיר הגרמא ההוא, אבל לעשות דבר שיגרום מיתו מהרה אסור, והלכך אסור להזיז את הגוסס ממקומו וכו', ואסור גם לשים מפתחות בית הכנסת תחת מראשו של הגוסס שימות מהרה, כי גם זה ממנהר יציאת נפשו, ולפי זה אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא, מותר להסיר אותו גורם.⁵

* וכן אסור לגרום למת שימות מהרה, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להיפטר, אסור להשמיט הכר והכסת מתחתיו מבוח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה, וכן לא ייזונו ממקומו, וכן אסור לשום מפתחות בית הכנסת תחת ראשו כדי שייפטר, אבל אם יש שם רב שגורם עיכוב יציאת הנפש, כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים, או שיש מלח על לשונו, ואלו מעכבים יציאת הנפש, מותר להסירו משם, דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע.⁶

1. הרב יהודה בן שמואל החסיד, ספר חסידים, סי' ל"ד (סי' שיש בהוצאת וויסניטניצקי).
 2. ספר חסידים, סי' השבג (סי' שבו בהוצאת וויסניטניצקי).
 3. הרב יהושע ברוינר בן שמשון לבית ברון, שלטי גבורים סביב הר"ף, מה"כ טו ב.
 4. הרב משה אסיליש, דמ"א, י"ד שלט א. ודאה בהרחבה על המשמעות העניינית של הדוגמאות.
 5. הג"ל תול השלכותיהם המעשיות באמצעות הלכות רפואיות, ב"ר ה, ערך גוסס למות.

על פי עקרון זה כתבו מפוסקי רודנו את הדברים הבאים:

* בעיקר היסוד דכל מה שאפשר להאריך חי החולה (אפילו אינו אלא לחיי שעה) צריכים לעשות, אמת שגם אני שמעתי בלדוהי מימרא כזו, ולא ידעתי אם זהו מבר סמכא הוא, אבל בעיני רב ר זה צריך עיון גדול, רבד"ד סי' שלט מבואר, דמותר להסיר דבר המונע פטירת החולה, ורק מעשה בגופו אסור לעשות, ואם כן להיות כשכ ואל תעשה לכאורה (במקום שעל די זה יחוספו לו יסורים) לא מצאנו איסור, ואודרכה יש ללמוד למנוע מזה... אבל לכאורה כל שאינו אלא להי שעה ואין בו הצלה ממש, דמי לגידון הגוסס, שהרי הגוסס הוא כחי לכל דבריו, וכל זה צריך עיון גדול.⁷

* ובאנשי כהאי גוונא שהרפאים מכירים שא"ל לו להתרפאות ולחיות, ואף שלא יחיה כמו שהוא חולה בלא יסורין, אבל אפשר ליתן לו סמי רפואה להאריך ימיו כמו שהוא נמצא עתה כיסודין - אין ליתן לו מיני רפואות אלא יניחום כמו שהם.⁸

* נראה לפי עניני דעתו דכיון שאינו לרפאות אלא להאריך חייו איזו שעה, אם חי השעה שיהיה על ידי האמצעים של הרפאים היו כיסורים - אסור... דמסתבר דזהו הטעם שמתיר להסיר דבר המעכב יציאת הנפש כשאין כוח מעשה כדאיאת דמ"א סי' שלט סוסי"א שהוא משום יסורים, ואם היה מותר לעשות אמצעים להאריך חייו שעה אף כשהיו לו יסורים, אין היה שייך להסיר דבר המעכב יציאת הנפש, הא אודרכה היו צריכים להביא הדברים שמעכבים יציאת הנפש דהא על ידי זה יחיה מעט יותר, אלא ודאי ראסור לעשות אמצעים להאריך חייו שעה באופן שיהיה כיסורים, וסתם עכוב יציאת הנפש בגוסס הוא כיסורים... אף שלעשות מעשה לקרב מיתתו אסור כמפורש ברמ"א שם, אף שהוא כיסורים, והוא ברין רוצח... אבל לעשות מעשה להאריך חייו כיסורים נמי אסור... ומה שיאמרו הרפאים שאינו מדגיש כבר כיסורים אין להאמינם, כי אפשר לא שייך שירעו זה...⁹

אמנם יש הסבורים, שערך החיים הוא אינסופי, מוחלט, וכלתי ניתן לחלוקה ולחיסויות.¹⁰ על פי שיטה זו יש להאריך חייו כל חולה בכל מקרה,

7. הרב יעקב ישראל קנייבסקי, קרינא ראינא, מכתב קצ.
 8. הרב משה פינעשנין, שו"ת אגרות משה, חו"ד ח"ב סי' קצ"ע ע"ג א.
 9. שו"ת אגרות משה, חו"ד ח"ב סי' קצ"ע ע"ג ג.
 10. הרב הרב יוסף אבא"ר, מנחת חינוך סי' ל"ד; הרב יחיאל מיכל טיקוועסקי, גשש החיים ח"א סי' ט"ב ע"ג 3; הרב ישראל עמנואל יעקוביץ, הנפואה והיהדות, עמ' 152; הרב אליעזר יהודה וולדינברג, שו"ת צ"ח אליעזר ח"ה סי' כ"ה פ"ז.

16. היום ליטורים
 לכל הרעות יש לחפזת את יטוריו של כל אדם ככל תחתו¹⁷, וגם
 להורדו הוצאו אדם להורג בגלל פשעים המורים, היו צריכים להשקוטו
 כדי שיתערף דעתו, ולא יסבול כשעת מותו¹⁸.

אכן, מוסכם על כל הפוסקים, שככל מקרה אין היתר להורג אדם
 ויש כדי למנוע את יטוריו (ראה להלן). אלא שנהלקו הפוסקים, אם
 עת המשיך היטורים בחולה הנוטה למות מצריקה הזמנעת משיבול
 אריך את חייו, או שגם בתנאים אלו יש לערך החיים השייכות נולדה יותר
 ערך למעט היטורים (ראה להלן) יש שהוכיחו מהגדרת המלטה, שיטורים
 אין להם קצבה קשים ממיתה¹⁹, ומכאן שגוף לכי אדם יומת למות
 חיותו חיי יטורים קשים, ורשאים הם להעריך מיתה על יטורים שאין להם
 עבה, ולכן במקום יטורים קשים מחת לאדם להימנע מלקבל משיבול מאריך
 יום²⁰, ועוד יש מי שכתב, שאריכות ימים ושנים יותר מירי אינם טובים²¹,
 ויש מי שכתב, שיש הצלה נאמר דווקא במקום שנהנה הניצל מהארכת
 יו יטור לו שיארכו לו ימיו, ואז גם מחללים עליו שבת להצלתו, אבל
 מקום שטוב מותו מחייב מיתה יטוריו, אין כלל דין הצלה. ולכן מי שסובל
 יטורים והוא נוטה למות, אין חיוב להאריך חייו להציל²². ראוה לשיטה זו:
 ינו בתר"ך ובחז"ל כמה רוגמאות שאנשים התפללו על עצמם שהקב"ה
 ירחם, כדי לנאלם מיטוריהם, כגון אליהו²³, יונה²⁴, וחוני המעגל²⁵.
 מקורות אלו משמע, שמותר לאדם להתפלל על עצמו שימות, כשהוא סובל
 יטור. עוד מציינו רוגמאות אחרות בחז"ל, שבקשׁו הנכמים רחמים על חוליה
 ופס, או על חולה שניטלה ממנו רעתו – שימות²⁶, ובעיקר יש לציין את דף

17. לרונטי לסייעים 2 (חלק מהגוררות) 5, 6, 13 (א), 15, 16 להצעת החוק.
 18. על משמעות היטורים לפי חקפיה והתחת – ראה שדפי אברהם ששיינברג, אנציקלופדיה
 הלכותית ומדאית, כרך ג, ערך יטורים.
 19. מהדריך מג א' ותחומא פקודין ב'; רמב"ם מהדריך ג' ב.
 20. הובא לג ב', תוס' שם ד"ה אלמלי, תוס' ע"ג א ו"ה שלא.
 21. הובא משה פינשטיין, שו"ת אגרות משה ח"ח סי' ס"ג ע"א אות ב'; הובא אכנאוו נבנצאלי,
 באתיק יקרא, סי' נ.
 22. הובא שמואל אליעזר ארלוט, מהרש"א סוכות ז"א.
 23. הובא לרמב"ם ג' הלכות א"א, ע"ב 64 ואילן; תי"ל, עסק הלה, ב' השמ"ט.
 24. ע"ב 183 ואילן. ראה עוד ביריד הובא משה זאב ואנדער, שו"ת תשבת משה ח"א סי' ע'
 הובא מ' יונהג, עסק הלה-א"א, ע"ב 53 ואילן; הובא משה הושילי, הלה ורשואה, ב'
 השמ"א, ע"ב ט"ו ואילן.
 25. מל"א י"ג ט"ו.
 26. יונה ג'.
 27. תנתיב ב' א.
 28. ראה תנתיב ב' א, ב"ט פ"א, וראה הובא רובין מולדות, נפש חיה, סי' רצ"ב; הובא אליעזר
 יהודה וולדינברג, שו"ת צ"ח אליעזר ח"ח מס"ב מה' וראה ירושלמי שבת פ"ט ס"ח ב'
 פנינין רב אדא רב אבה.

ככל מצב, וככל תנאי, גם כשהחלה החיים היא קצרה ביותר, גם כשהחלה
 סובל סבל רב, וגם אם הדבר נעשה נגד רצונו.
 2. בעלות האדם על גופו¹⁰

שניים מגורלי הדברים בדורנו נחלקו כשאלה אם יש לאדם בעלות
 כלשהי על גופו – יש מי שסבור, שאין האדם בעלים על גופו כלל¹¹; ויש מי
 שסבור, שאין לשלול לגמרי את בעלות האדם על גופו, אלא שיש לו בעלות
 חלקית על גופו, והיא בעלות של שותפות בינו ובין הקב"ה¹². אך מכל מקום
 גם לפי שיטה זו, אין בעלותו של האדם מקנה לו זכות להביא נזק לגופו,
 ולדעת הכל אסור להורג את חברו, גם אם מבקש ממנו, שכן האדם אינו
 בעלים על גופו, כדי לגרום למותו.

אכן, נחלקו הפוסקים אם יש לאדם זכות אוטונומיה להחליט על
 הימנעות מטיפול מאריך חיים בהיותו חולה נוטה למות, ובמקום של סבל
 רב (ראה להלן). יש מי שכתבו, שאם אי אפשר לרפא את החולה, אלא
 שהטיפול מועיל רק להאריך ימי החולה ביטורים, צריך להודיע לחולה
 ולשאל אותו אם רוצה שיתנו לו טיפול זה, אבל אם אין החולה רוצה לחיות
 בחיי צער אלו, אין לחם לו טיפול כזה. ומאידך, צריך להודיע דבר זה לחולה
 ולשאל אותו אם רוצה שיתנו לו טיפול דפו"י זה, שאם בחיי יטורים רוצה
 יותר ממיתה צריכים לתת לו¹³. וכן אם החולה ירא שמנים, ולא נטרפה רעה
 רצוי מאד להסביר לו, שיפה שעה אחת בחשיכה בעולם הזה מכל חיי
 העולם הבא, ויש זכות לסבול בעולם הזה יותר מאשר למות מיד, אך אם
 ככל זאת אינו רוצה ביטורים – יש לשמוע לו¹⁴.

10. לרונטי לסייעים 5 (ב) 10, 11, 13, 17, 20 להצעת החוק.
 11. הובא שלמה יוסף זיין, לאור החלטה, ע"ב שו"ת ואילן; תי"ל, הלה ורשואה, ב' השמ"א, ע"ב
 צ"א ואילן.
 12. הובא שמואל ישראלי, המורה המהינה, הל' הש"ג-ה"ד, ע"ב ק"ו; תי"ל, עמוד המורה, סי' ס"ו
 פסק"י ואילן. ראה הובא אפרים פישל וויינברג, שו"ת יד אפרים סי' יד, בסוחרת
 המהלכות שבין הרבים וזין ישראלי. המקורות החלכתיים הולנוטיים לריון כמגזא וז
 כוללים – ב"ק צ"א, בענין מי שנתן דעתו להכריז לחיבתו; מהדריך פ"ב, בענין רשות
 האב שבו יקין את אמו; רמב"ם רוצח א' ד', בענין כופר פן הרוצח; רמב"ם חולל ומוקח ה'
 א' בענין חובל בעצמו; הובא דוד בן זמרה, רמב"ם על דמב"ם מהדריך י"ז, בענין אי-קבלת
 נפש, ס"ר, בענין המצב של אישה חובל בעצמו. ראה עוד הובא יצחק בן ששת שו"ת
 הר"ב"ש סי' קפ"ו וס' תפ"ו; הובא מאיר בן ברוך, שו"ת מהר"ם מוהנצבונג (פדא) סי' ל"ג;
 הובא יאיר חיים בכרך, שו"ת חת יאיר סי' קט"ג; הובא אריה ליב בן גינצבורג, סו"ת ארי, מילה
 כ"ב; הובא יוסף סב"ד, מנחת חינוך, סי' פ"ח; הובא אריה ליב בן יוסף חת"ו, קצת החו"ש
 סי' רמ"ז פסק"א; הובא משה פינשטיין, שו"ת אגרות משה ח"ח סי' ט"ו; הובא שילה
 ופאל, חדרה שבטל פת, ג' השנ"ב, ע"ב ע"ו ואילן.
 14. הובא משה פינשטיין, שו"ת אגרות משה ח"ח סי' ט"ב, ע"ה אות א.
 15. הובא שלמה ולמן אויערבך, שו"ת מנחת שלמה סי' צ"א אות ב'.

ימיו של רבי יהודה הנשיא, שנחלקו תלמידיו של רבי ואמיתו אם עדיף להתפלל עליו שימשיך לחיות למרות יסוריו, או עדיף שימות בגלל יסוריו, ונפסקה הלכה כאמתו של רבי, שפעמים צריך לכקש דחמים על החולה שימות, כגון שמצטער החולה בחליו הרבה, ואי אפשר לו שיהיה²⁷. וכן נפסק שכשנפש אדם יוצאה, אין צועקים עליו שתשוב ונפשו, כי איננו יכול לחיות כי אם מעט ימים, ואותם ימים יסכול יסורים²⁸.

אמנם יש הסבורים, שחייבים להמשיך ולטפל בכל חולה בכל האמצעים, ואף אם יש לחולה יסורים קשים, כי כעצם קיום החיים יש זכות, אפילו הם חיי צער ויסורים²⁹.

4. חיוב הטיפול בכל אדם³⁰
 ודאי פשוט וברור וידוע לכל כן תורה וירא שמים שמחוייבים לפאות להציל כמה שאפשר לכל אדם, בלא שום חילוק בחכמתו וברעתו³¹, וברבי זקן מופלג שנחלה, ודאי מחוייבים לפאותו כמה שאפשר כמו לאיש צעיר³².

פרק ב. הגדרת החולה הנוטה למות³³
 הגדרת החולה הנוטה למות מבחינת ההלכה איננה כדורה כל צרכה. ניתן להתייחס להלכותיו של החולה הנוטה למות כהלכותיו של החולה שנוחר לו "חיי שעה". אמנם לא מציעו בחז"ל הגדרה כדורה של המושג חיי שעה. יש הסבורים, שהמצב של חיי שעה מוגדר כמו טריפה, היינו מי שלא יחיה ממחלה זו יותר מי"ב חודש, ואין הכלל אם ימות ממחלה זו, או ממחלה אחרת כותך י"ב חודש, והיי זה חיי שעה³⁴. יש מי שכתב, שכל מקרה שמצב הסכנה שאנו יודעים שיגרום בהכרח למותו של האדם החולה כבר, והיי זה בגדר חיי שעה, בין אם המוות יבוא במוקדם או במאוחר³⁵. ויש מי שכתב, שחיי שעה הוא גם גוסס וגרוע מגוסס, שבגוסס רק רובם מתים, אבל בחיי שעה אין אפילו מיעוט שבמיעוט שנוחר בחיים³⁷.

27. כתובת ק"א.
 28. הרב נסים בן ראובן גינותי, ר"ן, נדרים מ א ר"ה אין.
 29. הרב יהודה בן שמואל הסו"ר, ספר הסידים סי' רל"ד.
 30. הרב אליעזר יהודה דולניצברג, שו"ת צ"ח אליעזר ת"ח קונט' דמת רחל סי' כט; שם ח"י סי' כט סי' אות ה-י על פי סוטה כב ב; רמב"ם סוטה ג ב. ודאף תורה"ש סוטה א ט.
 31. רלוונטי לסעיף 5 להצעת החוק.
 32. הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה התורה"ח סי' ער אות א.
 33. שו"ת אגרות משה התורה"ח סי' עה אות ג.
 34. רלוונטי לסעיפים 2 ו"חולה בשלב סופי", ו"חולה נוטה למות"³, 4 להצעת החוק.
 35. הרב שלמה קלוזנר, תכנית שלמה יור"ד סי' קנה סי' א; הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה התורה"ח סי' עה אות ב.
 36. הרב אברהם יצחק הכהן קליין, שו"ת משפט כחן סי' קמ"ד אות ג.
 37. הרב ישראל מאיר הכהן מראז'ין, באה"ח סי' שט"ז סי' ר"ה אלא.

31. המטעם החלכתי להצעת "חוק החולה הנוטה למות"
 ההחלטה להימנע מטיפול מאריך חיים בחולה הנוטה למות שסובל הוא דווקא לאחר שכל הרופאים הסכימו שאין עוד סיכויים להצילו, ואין מסוך רק על מספר קטן של רופאים מומחים³⁸.

32. עניינים וישומיים³⁹
 המטה במעשה³⁹

פנילה כזו, גם אם היא נעשית בגלל סיכות של חסד וחמלה, גם אם החולה נהנה למות סובל יסורים קשים, ואפילו הוא מבקש באופן צלול וברור להתרחקו - אסורה בכל מקרה, והתורנו חייב מיתה כרין רצח, שהיי אין הבל⁴⁰.
 33. ההרג את הכריא, או את החולה הנוטה למות, ואפילו הרג את הגוסס - נהרג לדין, כי עשיית כל פעולה שתגרום לקצור החיים אפילו כריגע אחר אסורה מדין מסוך דמים⁴¹. ובשם הדוכר, שאף במקום יסורים קשים אסור לאכר חיים כרייים יש מי שכתב, שגזירה היא מלפני הקצ"ח, וזה כוונת רצונו שיהיו אנשים ידועים מיתה מזהה וקלה, ויהיו כאלה שימותו מיתה ממושכת וכואבת, ויתכן שמתם כעולם הזה בצורה קלה יירון כעולם הנא לדעה, ודווקא זה שמת יסורים כעולם הזה, ותכפרו לו חטאיו, ויזכה לעולם שכולו טוב⁴¹.

34. סיוע בהתאבדות⁴²
 גרם מיתה אף הוא אסור מן התורה⁴³. לפיכך, אסור להפא לסייע להתאבדותו ולמותו של חולה הנוטה למות.

35. הימננות מטיפול מאריך-חיים; הפסקת טיפול מאריך-חיים⁴⁴
 חלק גדול מגורלי הפוסקים סבורים, שאם החולה הנוטה למות סובל מיסורים קשים, או אפילו סכל נפשי חזק מאד, ומקשקש שלא יארכו חיי

38. הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה התורה"ח סי' ער אות א.
 39. רלוונטי לסעיף 16 להצעת החוק.
 40. שם קנא א; מהורה"ח ע"א; דמכ"ם רצח ב ז; הרב יהודה בן שמואל הסו"ר, ספר הסידים, תוצאת מק"ץ, סי' שטו; הרב משה אסולניש, רמ"א יור"ד שלט א; הרב אברהם דבני, תכנת או"ס קנא די; הרב חייאל מיכל אפשטיין, ערוך השולחן יור"ד שלט א; הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה תורה"ח סי' קע"ד; שם תורה"ח סי' קמ; שם תורה"ח סי' ע"א אות א; הרב אליעזר יהודה דולניצברג, שו"ת צ"ח אליעזר ת"ח קונט' דמת רחל סי' כט; שם ח"י סי' כט; שם ח"י סי' כ"ז; הרב שמואל ברוך רוט, תורה שבעל פה, ית, תשל"ז; ע"א לח ואילן; הרב נסים פעלרשקין, אור החמה, ניסן תשמ"א, ע"מ 20; הרב שמוחה הכהן קלין, תורה שבעל פה, ית, תשל"ז, ע"מ כ"ב ואילן; הרב ברוך פנחס טולידאנו, ברקאי, ד, תשמ"ז, ע"מ 42 ואילן; הרב ישראל מאיר לאו, שו"ת נחל ישראל ת"ב סי' פ"ד.
 41. הרב חיים דוד הלוי, תחומין, ב, תשמ"א, ע"מ 297 ואילן. ודאף עור הרב יעקב צבי מקלונבורג, תכנת דהקבלה, בראשית ט ה, שהביא מקור מהפוסק וגר המתח חסר, אפילו כשיה נעשה לטובתו של החולה הסובל יסורים קשים.
 42. רלוונטי לסעיף 17 להצעת החוק.
 43. רמב"ם רצח ב, ב, שהגדרם מיתה לחבור "עון הריגה בירו וחייב מיתה לשמים".
 44. רלוונטי לסעיפים 10-13 להצעת החוק.

חולה אחד היה מקבל אותם, כגון אוטוביוטיקה לרקת ריאות, או דם צפוי, דמום חריף, וכך זה חייבים לעשות גם נגד רצונו של החולה. אין חיוב לספל באמצעים שמיניעו למחלה היסודית, או ליטובים עם שכדור שהחולה ימות מהם, ואין הטיפולים באים אלא להאריך את יום במידת-מה, אבל אין כל סיכוי שטיפולים אלו יבאו להחלמה בפירי, וכדוריא אם הטיפולים הללו יעבירו את הכאב והסבל, וכדוריא אם החולה מסכים לכך. בהגדרת אלו כללים החייאה, הנשמה, ניתוחים, ליתח, כימותחתונית, הקרנות וכיוצא⁴⁶.

▲ פסק דין :

מדין תורה חייבים לספל בחולה, אפילו אם לדעת הרופאים הנון חולה סופני הנוטה למות – ככל החתופות והטיפולים הרפואיים והשגורתיים כפי הצורך. חלילה לקרב קיצו של חולה סופני כדי להקל על סבלו, על ידי הימנעות ממתן מזון או טיפולים רפואיים. כל שכן שאסור לקרב קיצו על ידי מעשה [למעט אם כרוך שאלו הן שעתידו האחרונות, שאז גם לטלטל אסור, מכיוון שהוא גוסס]. להלן לשיטת טיפולים רפואיים כפי שנוטחה על ידי רופאים בכירים.

ועל זה באנו על החתום
 יוסף שלום אלישיב, שלמה זכמן אויערבאך, שמואל הלוי וואזנר,
 ש.ג. נסים קוליצ

אלי הטיפולים הרפואיים כפי שנוטחו על ידי רופאים בכירים:
 יש לחזין את החולה הסופני, וכמירת הצורך גם על ידי זוגדה או פרום קרבה. כמו כן יש לתת עזרי ננולים לרודי, וליקח אינטולין, מורפסידים כמינון מבוזק, אוטוביוטיקה, ומנוח דם.

אם הגיעו הרופאים למסקנה, שאפשר כל הסיכויים להציל את חיי החולה, למרות מאמצים טפוליים מרובים כחידה לטיפול נמוך, וכגון שהגיע החולה לאי-ספיקה מופית וכלחי הפיכה של לפחות שלוש מערכות חיוניות בגופו, ואשר כל הרופאים המטפלים בו החליטו שאפשר הסיכויים להציל את חייו, ומתו על פי מהלך מהלחו צפוי כחוד זמן קצר מאד, הורקא כנחאי שהרופאים מעורכים שהחולה סוכל – יש הסבורים, שמותר להמנע, לשנות, או להפסיק איבחונים וטיפולים שונים, בהנאי שפכעולות

45. הרב שלמה זלמן איירנבאך, שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות ב', ותג"ל, הובאו דבריו בשמות אבהם (פרוש) אבהם סופר אברהם) חו"ד סי' שלס סק"ד; ותג"ל, הלכה הדפוחה, ב, חשמי"א, עמ' קלא'; הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה חו"ד סי' קער; שם חתום ח"י סי' עג אות א.

בטיפולים שמוסיפים סכל – מותר להימנע מטיפול מאריך-חיים, אבל אין אסור אם האריך את חיי בתנאים כאלו⁴⁵; ויש אף הסבורים, שאם החולה הסופני סוכל – מצווה וחובה להימנע מלהאריך את חיי הסבל שלו, ואסור לנקוט בפעולות שיארכו את גטיסת הסבל שלו⁴⁶.

יש מי שכתב, שאם החולה הנוטה למות שרודי בחוסר הכרה מוחלט, ולא ברור שהוא סוכל יסורים – חייבים לספל בו בכל האמצעים, כולל החייאה⁴⁷; ויש מי שכתב, שגם חולה בחירדה עמוקה סוכל, ולכן מותר גם בו להימנע מהארכת חיו⁴⁸.

אמנם יש הסבורים, שאין להכריע בין סוגי טיפולים שונים, ובין חולים שונים, אלא חייבים להמשיך ולספל בכל חולה וככל מצב, ככל האמצעים העומדים לרשות הרופא, כדי להאריך את חיו, כל עוד החולה מוגדר כחי. זכר זה נכון גם אם החולה סוכל, וגם אם אינו מסכים לכך⁴⁹.

לשיטה הסבורים, שבעצבים מוויינים מותר להימנע מלהאריך חיים או אפילו שיש אסור לעשות כן – נקבע מספר הגבלות והנאים כדלקמן:
 ◆ באופן עקרוני יש חובה להמשיך בכל הטיפולים הממלאים צרכים טבעיים של החולה, כגון אוכל, שתיה והמצנן; או טיפולים יעילים לסיבוכים

45. הרב יוסף שלום אלישיב, הובאו דבריו בשמות אבהם (פרוש) אבהם סופר אברהם) חו"ד חו"ד סי' שלס סק"ב; הרב שלמה זלמן איירנבאך, שו"ת מנחת שלמה סי' א' אות כו'; הרב דב משה הלון, החורה המרתה, ד"ח חשמי"א, עמ' שטר ואלין; הרב משה הושיל, הלכה ורמאה, ב, חשמי"א, עמ' כט ואילן; הרב שלמה גורן, מאורות, ג, חשמי"א, עמ' 28 ואילן.

46. הרב עבדיה הראתי, שו"ת ישכיל עברי חו"ד חו"ד סי' מ; הרב משה פינשטיין, שו"ת אגרות משה חו"ד חו"ד סי' קער ענף ג'; הרב משה זאב ואינוע, שו"ת זיהב משה חו"ד סי' טו; הרב שמואל האנוך, שו"ת שבט הלוי חו"ד סי' קעט (אמנם הוא כותבם הרב שמואל האנוך כראי כדן ג של אנציקלופדיה הלכתית רפואה אברהם ששילוב) עמ' יט, ובספרו שבט הלוי חו"ד סי' דא אות ו', שנוטה לומר שרק אין חיוב להאריך חיי גוסס המסל, עיי"ש, ודא עור כשחיי שבט הלוי חו"ד סי' פו, וסי' רפו אות ג'; הרב משה הלברשטאם, שו"ת וברי משה סי' עה, וכן משמע מהרב יעקב ישראל קנייבסקי, קריאת אגרות, מבוא קט.

47. הרב יוסף שלום אלישיב, הובאו דבריו בשמות אבהם סופר אברהם) חו"ד חו"ד סי' שלס סק"ב.
 48. הרב משה פינשטיין, שו"ת אגרות משה חו"ד חו"ד סי' קער ענף ג'; שם חו"ד סי' טו ע"א; הרב שלמה זלמן איירנבאך, הובאו דבריו בשמות אבהם חו"ד חו"ד סי' שלס סק"ב; ברור הרי עובדא, בהט שאאמרי' זצ"ל היה בשלב מחלח ומפניימ, בשאר מונטם קרבא-ספיקה נשימות, מקבל דיאלזיה כולל אי-ספיקה כלית חריפה ומלאה, מרמס כולל אסור, וכחוסר הכרה מוחלט, הוא קבל עזרי של המלפולין-מט ששומר על לחץ-דמו – וספק ל הרב ש.ג. איירנבאך זצ"ל שאין להפסיק את העידו כל עוד יש נויל בשקיות-העידו, אך כשהחומר בשקיות יגמר – אין לרוש עוד את העידו. ראמט לאור שגומר החומר כפרי – חו"ד אאמרי' זצ"ל את שמתו הבה והתורה לברוא לאחור כ-15 דקות.

49. הרב ישראל עגנאל יעקובוביץ, הישיבה והתורה לברוא לאחור כ-15 דקות. שו"ת צ"ח אלקו חו"ד קני' דמת חל סי' טו; שם חו"ד סי' טו; שם חו"ד סי' פו-טו; שם חו"ד סי' פ-פ; שם חו"ד סי' טו; Rabbi JD Bleich, Judaism and Healing, Ch 24.

אלו לא ימות החולה מיד, אך שבעקבות הפעולות הוא ימות מנחלתו כחן מספר שעות, ובתנאי שהשינויים יתבצעו באופן הדרגתי, חוץ ביקורת ומעקב אחרי מצבו של החולה לאחד ביצוע השינויים, אך בכל מקרה אסור לעשות פעולה שתביא למוות המיידי של החולה, ואפילו אם יש ספק שהפעולה תביא למוות המיידי של החולה – אסור לעשות זאת. לפיכך – יש להימנע מלהתחיל כל טיפול חדש שיאריך את חיי הסבל של החולה ללא החלטה כוללת טיפול אנטיביוטי וכי"צ"ב; יש להפסיק לבצע בדיקות שונות, כגון בדיקות דם המועדות לעמוד על מצבו של החולה, הואיל והחולה סובל, ואין בבדיקות אלו שום תועלת; אין צורך להמשיך ולגטר את החולה סובל, זה, היינו להמשיך ולברוק את לחץ הדם, קצב הלב, וריווי התמצן (למות שרברים אלו נעשים כאופן אוטומטי במכשירים המחזורים לחולה מקורס), ואין צורך לחקן את מצבו של החולה על פי הנתונים שייראו על המסך, הואיל והחולה סובל, ואין בבדיקות אלו שום תועלת.

יש להמשיך בטיפול במשככי כאבים, כדי למנוע עד כמה שניתן כאב וסבל לחולה.

אסור לעשות פעולה שתביא למוות המיידי של החולה, ואפילו אם יש ספק שהפעולה תביא למוות המיידי של החולה – אסור לעשותה.

לפיכך, אסור לנתק ממכשיר ההנשמה, אם הנחה הרופאים היא שאפשרי ששינוי תלוי באופן מלא בהנשמה במבונה; אסור להפסיק באופן מלא ומיידי תרופה כמו דופאמין, המיועדת לשמור על לחץ דמו של החולה, אם ההנחה היא שאפשר שבכך ייפול לחץ הדם מיד, והחולה ימות מיד.

מותר לשנות או להפסיק טיפולים, כאשר ההנחה היא שבפעולה זו לא ימות החולה מיד, אך שבעקבות הפעולה הוא ימות ממחלתו בחוץ מספר שעות, בתנאי שהרופאים מעריכים שהחולה סובל, ובתנאי שהשינויים יתבצעו באופן הדרגתי, חוץ ביקורת ומעקב אחרי מצבו של החולה לאחר ביצוע השינויים.

לפיכך מותר להוריד את קצב ההנשמה של מכונת ההנשמה עד למידה שהחולה עדיין נשם בכוחות עצמו; מותר להוריד את רכוז התמצן המורום לחולה על ידי המכונה עד ל- 21%, שהוא רכוז התמצן באוויר הרגיל שכולנו נושמים במצב רגיל; מותר להוריד בהדרגה את מינון הדופאמין, בהנחה שלא ניצפה שינוי משמעותי בלחץ הדם של החולה, או אפילו אם רואים ירידה מסוימת בלחץ דמו, אך הדבר אינו מביא למוות המיידי; מותר להפסיק את ההנחה העל-וידוית של החולה, היינו המיון המורכב הניתן לו דרך הוויד, ולהעביר את ההאכלה דרך הפה כוונה, או אפילו להסתפק במתן מים וסוכר דרך הוויד; מותר להפסיק תרופות הניתנות באופן מניעמי למנוע קרישי דם

לדמומים, כגון הפרין וחוסמי H2; מותר להפסיק מתן אינולין אשר ניתן הודות רמות נבחות של סוכר בדם. וכל זה בתנאי שהחולה סובל.

כמו כן מותר להימנע מלחדש תרופות או טיפולים שניתנים באופן מחזורי ולא באופן מתמיד ושוטף, כגון להימנע מלחדש טיפול בריאליו; להימנע מלחדש טיפול בדופאמין לאחר שנגמר העירוי המכלי תרופה זו; להימנע מלחדש אנטיביוטיקה לאחר שנגמר העירוי המכלי תרופה זו. וכל זה בתנאי שהחולה סובל.⁵¹

באופן פרטני גידונו בין הפוסקים המצביים הבאים:

• מוזן ונחלים – כל הפוסקים קבעו, שאסור להפסיק מוזן ונחלים לחולה אנוש כדי לקרב מיתו, ודבר זה אסור אפילו בשב ואל תעשה.⁵²
 • טעמם – אכילה היא דבר טבעי, שכל בני האדם ובעלי חיים מוכרחים לזה, והימנע מוזן מאדם נחשב כרצח.⁵³

ואם החולה מסרב לאכול – צריך לנסות להסביר לו את החשיבות כאכילה. ואם ככל זאת מסרב – יש מי שכתבו, שאין לכפות עליו את האוכל, כשהוא גדול ובר-דעת;⁵⁴ ויש מי שכתבו, שחייבים להאכילו אפילו נגר יצונו.⁵⁵ ומכל מקום בחולה שלהערכת הרופאים אפשר כל הסיכויים להציל את חייו, והוא סובל – מותר להפסיק את ההנחה העל-וידוית של החולה, היינו המוזן המורכב הניתן לו דרך הוויד, ולהעביר את ההאכלה דרך הפה כוונה, או אפילו להסתפק במתן מים וסוכר דרך הוויד.⁵⁶

♦ תמצן אסור להפסיק מחולה הנוטה למות.⁵⁷ יש שלמדו זאת מהמכואר ברמב"ם⁵⁸ – בה עליו מקום עד שמנע ממנו הרוח, נהרג עליו, שהו כמו שתונקו בידו.

51. הרב שלמה זלמן אייזנבאך והרב שמואל וואני, על פי סיכום עמיתיהם על ידי מרפי אברום שטיינברג, אסיא, כ"ט, תשנ"ט, עמ' 18-19.

52. הרב שלמה זלמן אייזנבאך, שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות כד; הרב משה פינעטין, שו"ת אגרות משה הו"מ ח"ב סי' ער אות ג; הרב משה הרשיל, הלכה ורפואה, כ"ו, תשמ"א, עמ' כס ואילן; הרב יצחק אייזיק ליעבעס, שו"ת בית אביי חו"מ סי' קנג; הרב זלמן נחמיה גולדברג, עמק יקרתאל יהודה גרינוואלד, כל בו על אבולת ח"א עמ' 21.

53. כמבואר בפנה"ד"ן עו א, ובמב"ם ודצ"ג ג – הבנתה את חברו והניחו ברוב ער שמח וכו', היו הוא רוצה, וירוש רמ"ש נודע ממנו דם, וכן משמע מרבי הר"ן על ה"ף שבעיות ד"י, בנינו שבעות שלא יישן ג' ימים.

54. הרב משה פינעטין, שו"ת אגרות משה שם; הרב שלמה גורן, הרפואה, קכ"ד, 516, 1983.

55. הרב שלמה זלמן אייזנבאך, שו"ת מנחת שלמה שם.

56. המנחה מפי הרב שלמה זלמן אייזנבאך זצ"ל.

57. הרב משה פינעטין, שו"ת אגרות משה הו"מ ח"ב סי' ער אות א; הרב שלמה זלמן אייזנבאך, שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות כד; הרב יצחק אייזיק ליעבעס, שו"ת בית אביי חו"מ סי' קנג.

58. רדצ"ג ג'.

הרופות – הרופות המיוחדות למחלה הסופנית, אשר יכולות להאריך את חיי החולה, אך אינן יכולות להבריאו – יש מי שכתבו, שתדופות כאלו לרוב ככל מקרה, והפסקתם היא בגדר רציחה⁶⁴; אך ד"ר הפוסקים רש"י שאין להח הרופות כאלו, כי אין בהם תועלת, והן רק מאריכות את הימים והגמיסה, וכפרט אם החולה חרשה להפסיק התדופות⁶⁵.

בניין הרופות שניתנות למחלות אחרות בחולה הנטשה למות, או כרוכים הנתונים לרפוי כחך המצב הסופני, כגון אינסולין לחולי סוכרת, שכיחותה לייזומים שונים כמו דלקת ריאות או דלקת כרוני השתן, סממן לשמירה על צרכי החך והם, תדופות הניתנות באופן מניעתי למנוע נשום או דימומים, כמו הפיץ והוספי H2 ופיזיצ"ב – יש מי שכתבו, שאם רוצים לדעת הרופאים, שאין עוד תקווה להציל את חיי החולה, והערכת הפנים היא שהחולה סובל, יש להימנע מלהאריך חיינו גם על ידי תדופות אלו⁶⁶, ובמקרים אלו יש הסבורים, שאף מותר להוריד את מינון התדופות אלו, בהנאי שהרכב נעשה בהדרגה, ואין הורדת המינון מביאה לשינוי מועתי במצבו של החולה⁶⁷; ויש הסבורים, שהיכבים להמשיך ולטפל בחולה המשיג, אשר הטיפול בה נחשב כיעיל, אף על פי שהוא חולה מחלה סופנית אחרת, וצריך לעשות כן אפילו נגד רצונו של החולה⁶⁸.

חולה במחלת טרשה צד חוט השדרה [ALS=amyotrophic lateral motor neuron disease] – חרשה הצורה השכיחה ביותר מחך קבוצת מחלות ה-motor disease, מורכב במחלה ניזונית מתקדמת של השרירים, שסיבתה לא ידועה. היא גורמת בהדרגה לשיחוק מלא של כל השרירים, כולל שרירי הנשימה, פרט לשרירי גלגלי העינים. במצב מתקדם של המחלה אין החולה כל לחיז שום חלק מגופו, וגם לא להפיעל את שרירי הנשימה, והוא מת מתקן, אלא אם כן מהקרים אותו למכשיר הנשימה, שאז הוא יכול, כאמור, להניע רק את שרירי גלגלי העינים.

יש מי שכתבו, שמותר להימנע מלהכב חולה כזה למכשיר הנשימה, ולכל הסבל הרב שיסבול בשארית חייו על המכונה, וכפרט אם ביקש החולה

64. הרב משה הרשילר, הלכה ופואה, ב. חשמי"א, עמ' כט ואילן; הרב כרין פתים טוליאנו, בקא"ת, חשמי"ג, עמ' 42 ואילן;
 65. הרב משה פינישטיין, שו"ת אגרות משה חת"מ ח"ב סי' ע"א אות א. וראה מה שכתב שם בסי' ע"א אות ה'; הרב שלמה זלמן אויערבאך, שו"ת מנחת שלמה סי' ע"א אות ב'; הרב יצחק אייזיק ליעבעס, שו"ת בית אב"י חת"מ סי' קנ"ג; הרב משה דוד הלבר, הנהגת והמורית, קרבן ד-ת, חשמי"ג-י"ג, עמ' ששנ ואילן.
 66. הרב עובדיה הורוויץ, שו"ת ישכיל עבדי ח"ד ח"ד סי' מ.
 67. הרב שלמה זלמן אויערבאך, הרב שמואל וואנו, לעיל ח"ע, 51.
 68. הרב עובדיה הורוויץ, שו"ת ישכיל עבדי ח"ד ח"ד סי' מ.

◆ החיאה ומכשיר הנשימה – בין הטיפולים שמותר להימנע מלתח לחולה הנטשה למות הוא החיאה והיכוד למכשיר הנשימה.

אכן נחלקו רבני דורנו במקרה שחיבדו חולה סופני למכשיר הנשימה – האם מותר לתקן חולה סופני ממכשיר הנשימה, ואף חובה על הרופאים לעשות כן שמוותר לתקן חולה סופני ממכשיר הנשימה הוא בגדר מעכב ציאת הנפש כדי למנוע היסורים⁵⁹. טעמם – מכשיר הנשימה הוא בגדר מעכב ציאת הנפש באופן מלאכותי, ועל כן מותר להסיד; אם לכהילה עשו שוב כהוגן להאריך חיי הנגוס, מותר לסלק גורם זה, ולאפשר לחולה למות. אך רוב הפוסקים סבורים, שכשום מקרה אסור לתקן חולה ממכשיר הנשימה⁶⁰. טעמם – מכשיר הנשימה הוא דבר חיוני לחיים, הוא פיסולוגי, הוא מחובר לחולה, ואינו בגדר מעכב ציאת הנפש. לכן הונו גוס רציחה כריזים, גם אם לכהילה לא היה חיוב להכבד למכשיר; לכהילה היה מצווה להכבד למכשיר הנשימה כדי לטפל בו.

לשיטת האוסרים לתקן חולה ממכשיר הנשימה – יש מי שכתבו, שהדרך העדיפה היא להכבד חולה מסוכן למכשיר הנשימה כשיש צורך בכך, ולהכבד את המכשיר לשעון הדומה לשעון שכתב השעון ופעיל את מכשיר הנשימה לפרק זמן קצובים, ופסקו את פעולתו לזמנים קצרים, ואם בעת ההפסקה יחבול שהחולה מת – יתקווה מהמכשיר⁶¹; יש מי שכתבו, שכאשר מפסיקים או פעולה מכשיר הנשימה לצורך טיפול בחולה או במכשיר, כגון לקיץ הפרשות מן הריאות, אין חיוב לחזור ולהכבד את המכשיר לחולה, אם החבר שאינו נושם עוד, ומצבו מצדיק הימנעות המשך טיפול מאריך-חיים מבהינתן ההלכה⁶²; ויש הסבורים, שבחולה שהרופאים הגיעו למסקנה שאפסו כל הסיכויים להציל את חייו, למרות מאמצים טיפוליים מורכבים ביחידה לטיפול נמרץ, ואם הערכת הרופאים היא שהחולה סובל – מותר להוריד את קצב הנשימה של מכונה הנשימה עד למידה שהחולה ערוץ נושם בכוחות עצמו, ומותר להוריד את ריכוז ההמצן המורדם לחולה על ידי המכונה עד ל-21%, שהוא הריכוז של ההמצן באוויר הרגיל שכולנו נושמים כמצב רגיל⁶³.

59. הרב חיים דוד הלבר, החומות, ב. חשמי"א, עמ' 297 ואילן; הגי"ל, עשה לך רב, ח"ה, סי' ל'; הרב כרין דבינברג, אסיא, א. חשמי"ג, עמ' 197 ואילן; הרב כרין פתים טוליאנו, בקא"ת, חשמי"ג, עמ' 42 ואילן.
 60. הרב משה פינישטיין, שו"ת אגרות משה חת"מ ח"ד סי' קל"ב; הרב שלמה זלמן אויערבאך, הובא דבריו במאמר של אברהם שטיינבוך, אסיא, ח"ב ג' נג-נ, עמ' 5 חשמי"ד; שו"ת הרב יצחק אייזיק ליעבעס, בית אב"י חת"מ סי' קנ"ג; הרב כרין-עיון פירד, החומות, ג. חשמי"ג, עמ' 219 ואילן; הרב יצחק יודיה מרקל, אסיא, ג. חשמי"ג, עמ' 463 ואילן. וראה עוד הרב ישראל מאיר לאו, שו"ת תול ישראל ח"ב סי' פט.
 61. הרב אליעזר חזרוני תלרבינברג, שו"ת צ"ח אליעזר ח"ג סי' פט.
 62. וראה הערת העורך להלן עמ' 39.
 63. הרב משה פינישטיין, שו"ת אגרות משה חת"מ ח"ג סי' קל"ב; הרב זלמן נחמיה גולברוט, עמק תלכה-אסיא, עמ' 64 ואילן.
 64. הרב שלמה זלמן אויערבאך, הרב שמואל וואנו, לעיל ח"ע, 51.

רבר זה בהיותו כריא⁶⁹, ואם החולה הזה סבל מרלקת ריאות – יש לתת לו אנטיביוטיקה ררך הפה, אבל אם אינו רוצה שיאריכו חייו, לא מחוייבים לתת לו טיפול תוך ווריד⁷⁰.

הזנהחת החולה, וקיימות שיטות טיפול להקלת מצבו הסופני. וכמו כן יש לציין, כי קיימות שיטות טיפול זמניות פחות פולשניות, אשר מייצבות את הגוף ולעיתים אף משפרות אותו, כגון שימוש במכשירי הנשמה שונים בחולים כרוניים במחלות שריר-עצב לא שינו לרעה את איכות חייהם הבסיסית, ואלו מכין חולי ALS שבחרו בכשיטת הטיפול עם מכשירי הנשמה כיויים, היו מרדצים מהחלטה. אמנם המטפלים בחלקם הגדול ריווחו על קשיים הבים.

יש לציין, כי קיימות עור מחלות רבות של מערכת שריר-עצב (neuromuscular diseases), אשר מתבטאות בקשיים גזברים והולכים להפעיל את שרירי הנשימה, ברומה למצב במחלת טרשת צד חוטי השדרה. בסקרים שונים התכרר, שילדים שמסלו כל ימיהם ממחלות כגון אלן, ואשר הגיעו לגיל בו יכלו להכיע רצונם, העריפו שיבצעו בהם פעולות החייה והנשמה מלאכותית קבועה בכשיטת שונות.

- 4. הארכת חיים לפי בקשת החולה⁷¹
צריך להודיע לחולה על מצבו ולשאל אותו אם הוא רוצה שיתנו לו טיפול מציל-חיים אף שהארכת חייו תוסיף לו סבל, ואם הוא רוצה בחיי יסורים יותר ממיחה צריכים לתת לו את הטיפול⁷² בין בחול בין בשבת.
- 5. משככי כאב⁷³
הטיפול במשככי כאב, כגון כתרופות מקוצת הנרקוטיקה – מותר, אף אם יש חשש רחוק, שהם עלולים לקרב את מותו של החולה הנטשה למות, שכן כאב וסבל הוא מצב של מחלה, ומותר לטפל בוה כמו בכל מחלה אחרת, למרות שיש סיכונים מסויימים בטיפולים, מה גם שהסיכון הוא מיוערי.

- 69. הרב שלמה ולמן אייערכאן, הרב יוסף שלום אלישיב – הובאו דבריהם בנשמת אברהם (פרופ' אברהם סופר אברהם) ח"ד היר"ד סי' שלט סק"ב; הרב ישראל מאיר לאו, שו"ת תול ישראל ח"ב סי' סכ.
- 70. הרב שלמה ולמן אייערכאן, שם (העי' 69 לעיל).
- 71. רלוונטי למעיף 9 להצעת החוק.
- 72. הרב נחשה פינשטיין, שו"ת אגרות משה חת"מ ח"ב סי' עה אות א.
- 73. רלוונטי לפעינים 15-16 להצעת החוק.

ליו, מצבו של החולה אינו כה חמור, שזיקה אחת של מורפיום עלולה למסקן את נשימתו, ואף זה מותר אם הוא מחובר למכשיר הנשמה⁷⁴. יש לענים, שמתן נרקוטיקה יש בכוחה אף להאריך את החיים, שכן במניעת הכאב מסבל מרגיש החולה יותר טוב, ויכול לאכול ולשתות בצורה טובה יותר⁷⁵.

הצעת הטיפול למטפל אחר⁷⁶
חולה בחיי שעה, שהמשהיה מתגדרת להמשיך פעולות הצלה, ומצר החוק שור לרופא המטפל לעבור על בקשה זו, שאם לא כן הוא עלול להפסיד את תשמתו ותעודתו – אין הוא מחוייב להשתול עוד להחיות חולה זה, ולא חל עליו אסור לא תעמוד על דם רעך⁷⁷.

L
* * *
עדת העורך:
אחרי סגירת הגליון התקבלו תשובות הלכתיות של הג"ד יהושע נוינדברט שליט"א והג"ר אביגדר נבנצל שליט"א לגבי חיוב שימוש בקוצב זמן לפני היכרז חולה ALS למכשיר הנשמה, בתנאים מוגדרים. ריין בתשובות הלכתיות אלו יפורסם אי"ה בחוברת הבאה של אסיא.

- 74. הרב שלמה ולמן אייערכאן, הובאו דבריו בנשמת אברהם (פרופ' אברהם סופר אברהם), חו"ד סי' שלט סק"ד; הרב משה פינשטיין, שו"ת אגרות משה חת"מ ח"ב סי' עג אות א, ובכח שם, שהכרז מותר בתנאי שלא יקצר את חייו אף רגע, וכשעריץ אינו גוסס; הרב יצחק אייזיק ליעבעס, שו"ת בית אביי חו"מ סי' קג; הרב אליעזר יהודה וולדינברג, שו"ת צ"ץ אליעזר ה"ד סי' סו; שם חו"ד סי' קג; ר' שמעיאל, עמ' 260 ואילן, Ch. 24.
- 75. אמנם ראה מאמרו של הרב אביגדר נבנצל, אסיא, ד' תשמ"ג, עמ' 260 ואילן, שאם משככי הכאב גורמים לקיצור חייו של החולה – אסור מדין רציחה ממש, אך הביא שם מורה שלמה ולמן אייערכאן להחיר הטיפול במשככי כאבים, שאין כל ודקה כפני עצמה מקצרת חיי החולה בהכרח, אלא מבין רבות מתקצרים חייו, וראה עוד מאמרו של הרב ישראל מאיר לאו, תורה שבעל-פה, כות השמ"ע, עמ' 70 ואילן.
- 76. הרב יצחק אייזיק ליעבעס, שו"ת בית אביי חו"מ סי' קנג, הרב אליעזר יהודה וולדינברג, שו"ת צ"ץ אליעזר ח"ג סי' פו.
- 77. רלוונטי למעיף 55 להצעת החוק.

ד"ר אברהם צבי הורוויץ

רמז בעקבי הצאן

צעגנריין. או שניטל הכבר שלו לבר, רכמו
 שהראש (רהיניו המוח, כנראה) נחשב כאבר
 שהנשמה תלויה בו, אף הכבר רינו כן, וא"כ
 יצא לנו חירוש גדול לרינא, שאף שמהלך
 ומברר ממש, רינו כבר כמת, ואינו יכול לפטור
 את אשתי בנט באוחה שעה וכו', וכמו
 שקשה בעיני בני"א לקבל חירוש כזה, כמו"כ
 יקשה לקבל חירוש המחרישים שרצו לומר
 שמוח המוח מספיק לקבוע את מוח כל הבע"ח
 בכללותו.

7 וטפי ה'י' בל בזה, לפי דרכו של המשכב,
 ת. הגדרת גוסס
 רכאמת אין אנו יורעים בכיור היאך להגדיר
 את המושג ההלכתי של הגוסס, ונפק"מ רבתי
 יש בזה לרינא בנוגע לכהן, רבש"ע יר"ד (סי')

רמז בעקבי הצאן

ש"ע) הוכיח דעת הראשונים שהחמיר כדעת
 האמורא (שבגמ' נזיר) הסובר שהכהן מזהר
 מליכנס לאהל הגוסס, אע"פ שעדיין רינו כחי
 לכל דבר, וע"י אגרי"מ (חול"מ סי' ע"ג) את
 ג' שלא קבע בזה שום הגדרה, ומעתה י"ל
 עפ"י מש"כ באגרי"מ (חול"מ ח"א סי' ס"א,
 הנ"ל) דעגין גוסס גרו, שכבר הוחלל בו ענין
 המיתה. כלומר, דהמיתה לא חלה כרגע אחו"כ,
 אלא שהיא תהליך הנמשך לאיזה שיהיה זמן.
 ועפ"י דרכו של המשכב"י הנ"ל ניתן להגדירו
 ככה, רבמת שום אחר מהאברים שהנשמה
 תלויה בהם, או שפיר י"ל שכבר הוחלל שעת
 המיתה, ורינו או כגוסס, ואין רינו כמת ער
 שימתו כל האברים שהנשמה תלויה בהם [או
 רובם] י"י.

8 וע"י אור אלחנן (תולדות הג"ר וצ"ח)
 וראשונים (א) עמוד ערב; בימים האחרונים לחייה
 (של אשתו, שמתה מחולי הסרטן), כשאברה הכרחה,
 לא הניח לרופא היהודי ד"ר נדמובסקי שידריך לה
 כפו ידיו נסיוב רפואי, כי תשש אולי היא כבר כמצב
 של גסיסה, וכשהרופא עמר על כן שהודיקה חיותה
 — הורה לו שיזמין לעורך זה את האסיסטנט הכרי
 שלו עכ"ל. הרי משמע שלא ידע בכיורו לקבוע זמן
 הגסיסה עפ"י ר"ן.

9 ודעה לשון הרמב"ם בפיה"ש לאהלות
 (פי"א מ"י) שהגוסס הוא ארס יתנאבך בתהליך המות,
 הרי להדיא רס"ל שהוא ענין של חולין. וענין זה
 של "תהליך המות", דבעיני שימותו כל האברים
 שהנ"מ, נראה שהיא היא דעתו של כב' מהודרי"א
 סאלאוויטשיק שליט"א, ע"י אור המורה, ינסן, תשמ"ח
 (עמ' רצ"ט).

10 ואף ראמרי בניטין (כה) דרוכ גוסס"ס
 רמז בעקבי הצאן

רמז בעקבי הצאן

ס. אי רציחת אחרים ומאבר עצמו לדעת
 והגה בשנים האחרונות נהגו הרופאים
 לעשות השתלת אברים, גם בכבר וגם בלב,
 למיתה, ומינה, דמיעוטם אינם מהים, ולפי דרכינו
 לכאורה זהו דבר שא"א להיות, שהרי אם כבר מת
 אחד מהאברים שהנשמה תלויה שיתרופא ויחיה.
 ואם נרצה לחזיק בהגדרה זו של "גוסס", מן ההכרח
 נצטרך לומר דכל שאנו משעים שכבר מת אחד
 מאלו האברים שהנשמה תלויה בהם, וא"כ
 ידעה דרואת כבד לקבוע מצב של גסיסה, ובה"ג
 הוא דשייך להיות שמיעוט גוסס לחיים, כלומר,
 שבמיעוט המקרים בהם שמיעוט שכבר פסק לחולה
 זרם הדם מאחד מהאברים שלו שהנשמה תלויה בו
 שפענו, ומתחלפת וחי — רבתי סופו על תחילתו
 שכאמת לא הי גוסס — כאשר שיעורו.

וע"י משנה רעז"ב (ו:) שהגוסס אינו נעדר, ויש
 להסתפק בזה, מה יהי הדין אם מישנה גדר ערכו
 של גוסס, ואח"כ נתרפא אותו הגוסס, האם יגמא
 ראגלאי מלחה למפרע שמיעוט שהשערנו, ובאמת
 לא היה גוסס באותה שעה, והנורר ישאר חייב לשלם
 גרו, או לא. ובמני"ת (מצוה ש"ג) כתב כדבר פשוט,
 שאפילו נתרפא אח"כ, ג"כ פטור הנורר מלשלם.

וכ"כ בחור"א למ"י ערכין (בט"ח). אכן לפי דרכינו
 יש מקום לדון בזה ולומר, דהיינו דוקא לפי מאי
 דמשמע מן הגמ', רשעמא דאינו נעדר, ולאוי בר
 העמרה והעזרה הוא, ד"ל דאף ראגלאי מלחה
 לבסוף שלא הי באמת "גוסס", מכ"מ הרי עכ"פ
 כשעה מעשה הנד לא הי כ"הכי של העמרה
 והעזרה. אכן לפי"ד הרמב"ם פ"א מערכין הי"ג,
 שהגוסס אינו לו ערך... הואיל ורוכ הגוסס למיתה,
 הרי הוא כמת, א"כ יש לפטור ולומר דהיינו דוקא
 אם כשעת הנד כבר התחיל בו עכ"פ חולין המיתה.
 אך ככה"ג ראגלאי מלחה למפרע שהשערנו כשעת
 היתה, י"ל שלא יהי "רינו כמת" לומר שאין לו ערך.
 ועוד י"ע בהך גמ' דסנהדרין (ע"ח), דההורג
 את הטרפה לכ"ע פטור, ובהורג את הגוסס כד"ש
 — לכ"ע חייב, ופלוגתא דרבנן וחכמים היינו —
 בהורג את הגוסס כירי ארס, ולפי מה שביארנו יקשה,

רמז בעקבי הצאן

הלא גר הגוסס היינו — זה שכבר התחיל בו
 תהליך המיתה בזה שכבר מת אחר מהאברים שהנשמה
 תלויה בהם. וא"כ הלא כל כה"ג טריפה ה"י, וע"י אגרי"מ
 (סי' ח'), הנ"ל, ואין אפשר לחייב הורג את הגוסס,
 הלא הי לנו לפיטור מטעם הורג את הטרפה. ואולי
 י"ל, רמגוי"ד (שדמו חולך ושפך חוץ לגופן) גמי
 מקרי "גוסס", שגם בו התחיל תהליך המיתה,
 וכמשי"ב, מאחר שלכתחילה ימות תחת אברז דמי,
 וממילא יל"א דגוסס כזה הוא רקאמר בגמ' שדוהורגו
 חייב בריו ארס, שאדם כזה אינו כבל טריפה, וראת
 בהקבלה לגוסס כירי ארס — שנחלקו בו התנאים,
 דמסתמא מיירי כמגוי"ד ביר"א, וה"י הגוסס כד"ש,
 שההורגו חייב לכ"ע, מיירי כמגוי"ד כיר"ש, אבל
 איה"י, רבמת גוסס השוכב על מטו ומת מאפס
 כוחות, דתנו אותו כגוסס מפני ששיעורו שכבר התחיל
 בו תהליך המיתה כמה שכבר מת אחד מהאברים
 שהנשמה תלויה בהם. איה"י רבנן ה"ה הורגו פטור, שה"י
 הארס הוה טריפה הוא, ונוסף על מה שהוא גוסס,
 [ובע"ז ע"י אגרי"מ (תו"מ ח"ב ח"ב עמוד ש"ח)] ומאי
 דמשמע ברמב"ם הנ"ל (פי"ד מהל' אבל ה"ה) ורבש"ע
 יר"ד (סי' של"ט) דאפילו כסח גוסס המת על משכבו
 נמי, כל המעמך עם יציאת הנפש, ה"י שופך דמים,
 היינו משום שכהורג את הטרפה נמי איכא איסור
 רציחה, ורבש"ע מרבי הרמב"ם פ"ב מרדכי ה"ח,
 שפטור מרינו ארס, ומשמע דעכ"פ חייב הוא בינו
 שמים. [נכ"ה באגרי"מ (תו"מ ח"ב ח"ב עמוד ש"ח)] אכן
 עדיין צ"ע לשון הרמב"ם שם פ"ב מרדכי ה"ח, אחר
 ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות, ואפילו
 הורג את הגוסס — נהג עליו, ומשמע דמיירי בגוסס
 שה"י חולה ומת על מטו, ואילו לפי דרכינו —
 גוסס כי האי תמיד יהי רינו כטריפה, ועי"ן.
 ונקודה זו עמומה היא, דרבש"ע סוף פ"ב רב"ב
 כהכו, שגור ההכיל שכך גוסס לטרפה היינו שטרפה
 גרו עפ"י הלכות טריפת ובהנחת שבמי חולין, אכן
 דעת הרמב"ם אינו כן, כאשר יזכר להלן בדבריכו (אות)

לחמתי כמיש הוא פלמו ש ון אזה מחו להכניס
 למו שמי שלמי שבי אלל אל כלכל רופת בידו חוק
 חו מלי פלמו דבר פני ימינו אן אקמו, ואל לחמו מ
 שנסתתרו ל כי לויאל ובי מי, הכי הוא פלמו מינו
 שהמבט עד אשר ל ושבו דילי אלמי בנצרו חק ל אל
 מיני גברת עד אחר ל, ובי בני שיקולו שבי מיני סידי
 שמי מלי מליאל לימי גברת חק ל ויחן שן אר ייבה אל
 חידת, חמוכי גברת חק ל שמימיה רחוקה, מינו חתן
 בנצרת הוא ל ווי וקף דכמי מיני סידי שמימיה רחוקה
 אל אלמי דעוב גורמ ל ואחר שנסתתרו מלוקח כפוס
 על שם ואם גברו מ חק ל שמימי חתונה חתונה
 האחרונה בזה מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני
 שבי המניה שם מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני
 ושמי דעובתו לומ שם מיני מיני מיני מיני מיני מיני
 חקן ל ויבי כלן מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני
 כדי דעיה בשל אל חקן ל מיני מיני מיני מיני מיני

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

דן כול, ודי אן חקן חמוכי לנמסו הכניסו
 שף שמי פלמו שם אל נמסו למי ולמיני, אן
 מינו שמי שם מיני שם אל ייבוי, ולשמיני
 לוחק הלמיני, ייבו לחות שמימיה ונמסו, לן
 כמכני מינו שמימיה רחוקה נכ אורח חמוכי, שמי
 ויאלו לוי ממנו, שמי חקן שמיני הוא כגור אלמי
 אל כגור מינו חקן, נ אלו אל ויבי חקן, שמימיה
 פלמו של כרגל ויחוקן דן כרגל, לוי חקן חקן
 לינו שמיני מי שמיני חקן דן חקן חקן חקן חקן
 מי אל חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן
 ולמי חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן
 שמיני חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן
 ויבי חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן חקן

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

**אין והכניסי סמן יווי אל הכניסו בפני כרגל חק
 ל שמימיה רחוקה, מיני מיני מיני מיני מיני מיני מיני**

* כל מעשה שמקורב את מותו של הנוסע — אסור, אפילו אם אין המעשה בנופו של הנוסע, אבל דבר צריר שמעכב את יציאת הנפש — מותר להסתייג¹⁴¹;

* אם עשו מחללה מעשה שמאריך את המסירה שלא כהוגן — מותר להסיר אותה מניעתו, ובתנאי שעושים זאת בנחת, בלי להזיז את הנוסע¹⁴²;

* היתר להסיר את המנוע הוא רחוקא כשאין אפשר למנוע את הנסיעה, אבל אם יש סיכונים רפואיים להצילו אפילו לפי שעה — חייבים לטפל בו, ולהלל עליו את השכר¹⁴³;

* יש שחולקו בין מניעת רכב המקיים את האום באופן טבעי, כגון אכל ושחיה, שהמונע נחשב כגורם רציחה; לכן רכב שאינו טבעי, אלא מחזיק את החיים ככוח סגולה או תכונה רפואית, שאז מניעתו והסרתו אינו בגדר גרם רציחה¹⁴⁴.

27. דיני נוסע

כללים תחומים

נוסע הוא חולה במצב שהמותר יבוא בחור זמן קצר כיותר, ויש מי שכותב שדרך

— חייב, ואין להלך בין הגרמות השונות, ולא היתר הסרת המנוע אלא בדברים סגוליים, אבל דברים טבעיים ופיסיולוגיים המקיימים את החיים, אכן אסור להפסיקם מדין גרם רציחה¹⁴⁵.

בין האחרונים מצוינו הגדרות והכללות על המותר והאסור כיוס להסרת המנוע¹⁴⁶:

* מותר להסיר רכבים שאין בהם מעשה כלל, ובתנאי שאין נוגעים בנוסע כלל¹⁴⁷;

* כל הרכבים שאסור לעשות בנוסע, כגון שאין קושרים לחייו וכיוצא¹⁴⁸, הוא במצב שאין הנושמה רוצה לצאת כל כך מהרה, ואין שום דבר מונע מלצאת, אלא שלא הניע ונעה, או אין לעשות רכבים אלו לקרב מיתתו; אבל כשהנושמה רוצה לצאת, אלא שיש רכב המונע אותה מלצאת, או מותר להסיר רכב המונע, ואין זה מקרב מיתתו, שאוללל הדבר ההוא הנושמה יוצאת¹⁴⁹;

* מעשה הסרת המנוע חוץ לגופו של הנוסע מותר, שאין כאן קיומם מיתה, אבל מעשה בנופו של נוסע אסור, כי יש לו צער בהחיותו¹⁴¹;

יש המפורים, שרוי הסרת המנוע חל בכל מקרה שהרופאים סבורים, שאין עוד כל תקווה להציל את החולה, שהרי מצב כזה הוא אף ברור יותר ממצב של גוסס, שרק רובם מהים, אבל יש שנשארים בחיים, וכל זאת חזרו הסרת המנוע¹⁴²; ויש הסבורים, שדין זה מוגבל רק לגוסס, ולא לכל נוטה למוח על פי רעה הרופאים¹⁴³.

כל פעולה של הסרת המנוע הנדרשת להזות הנוסע — אסורה מדין רציחה, ולא הותרו פעולות של הסרת המנוע אלא אם כן אין הן מוזרות את הנוסע¹⁴⁴.

יש מי שחולק בין החובה שלא להחייאש מן הרחמים, ואפילו חוב חרה מונח על צוואר¹⁴⁵, שהוא רק לענין בקשת רחמים ותפילה, לכן הסרת המנוע במקרים שאין ביטול כזה עוד חלה על המנוע, שהוא רק מאריך ומביד את היסורים — שאז אין להוסיף עוד צער על ירי טפולים, שהו כעושה מעשה בריים לצערן, אלא יונג כשב ואל תלשנה¹⁴⁶.

28. דיני נוסע

יש שדנו בהכרח בין גרם רציחה — שהוא אסור, והעושה בו חייב בידי שמים כעון רציחה, אבל לא נהרג בבית דין¹⁴⁷, לבין פעולות שונות של הסרת המנוע, שאינן אלא בגדר מניעת הצלה, ובמקום שאין חובה הצלה — אין דין גרם רציחה¹⁴⁸; ויש מי שכותב, שכל גרמא ברציחה

יש מי שכתב, שההיתר להסיר המנוע הוא רק מפני היסורים שיש לגוסס, שברוראי היתה קבלה לפוסקים אלו, שיש יסורים במצב כזה, שאם לא נגלל היסורים אין הצדקה להסיר המנוע¹⁴⁹.

יש מי שכתב, שההיתר להסיר המנוע הוא רק מפני היסורים שיש לגוסס, שברוראי היתה קבלה לפוסקים אלו, שיש יסורים במצב כזה, שאם לא נגלל היסורים אין הצדקה להסיר המנוע¹⁵⁰.

ג"ו אגורה ט"ו ע"ב

פ"ח דמאות במתח חסונה

[121] ה"ד"ר נתן איש אגורא רובותי של השליט גבורים המבאיים בשלטי גבורים שם; שו"ת בנה"ש י"ד סי' ששט; מהר"ש ק"ד; סי' מטה משה ח"ה כהלויות המת סי' א; [122] שלטי גבורים שם; רמ"א שם; דא"ה בשו"ת צ"ח אילעו ח"ה סי' פ"ב; בשו"ת דמנות לדשמת הרב; [123] לכו"ט י"ד סי' שלט סי' א; [124] מהר"ש י"ד סי' פ"ב; [125] שלט גוסס (ס); ש"ך שם סק"ד; סי' שם סק"א; [126] שלט גבורים שם; רמ"א שם; [126] סי' שם סק"ב; [127] מקורות הפסק שם; [128] בית לים יהודה שם סק"ד; [129] שו"ת אורות משה ח"ה סי' ע"ב

את א; [130] ראה שו"ת יטביל עב"ר ח"ה ח"ה סי' מ; [131] אבן יש להרעם; בי הרמ"א שם מהר"ע על ק' שו"ת יוסט זמן אריך, קדשה לומר שהכוונה מן לנסע שמונת מדי, או בחך שלושה נמיה כי אז לא מוכן למה הוסתו ימין אריך, ובאין לאוהר שהמדרווחי הוסתו לכל חולה נעטה למת ולא רחוק גוסס רחל, וברכה בשו"ת יטביל עב"ר שם¹⁴¹; [131] ש"ך שם סק"ד; סי' שם סק"ב; [132] בריית ח"ה א; ידשליט ע"ג א; [133] שו"ת יטביל עב"ר ח"ה ח"ה סי' מ; [134] רמב"ם ר"ע ב א; [135] הרב

